

Le Mont Cassel

In het vlakke Frans-Vlaanderen maakt de Kasselberg een verrassende indruk. Grandioos is het panorama dat men van op het terras, waar vroeger het kasteel stond, geniet: Duinkerke, Sint-Omaars, Watenberg, Ariën, ook Ieper en Poperinge.

Van het station naar het stadje, per koets, is het een half uur klimmen. Het doet A.V. denken aan Laon maar nog meer aan Langres. Opvallend zijn de witte muren van Kassel en zijn windmolens. Vooral die op het burchtterrein maakt groot gedruis.

Kassel heeft nog zijn feodaal uitzicht bewaard. Zijn Vlaams karakter is minder uitgesproken. Wel zijn zijn burcht met torens en wallen verdwenen maar de steile straten, de hellingen en de trappen, de steegjes achter een gewelf door, de straatkeien, zijn kerk, alles herinnert aan zijn gotisch verleden. Kassel is een verloren burg die sommige stadjes aan de Rhone te binnen roept. Het ziet er gesloten uit en winderig. Op de flanken van de heuvel bergt het zijn huizen waarvan de benedenverdieping onder het straatpeil ligt en verder ondergronds doorloopt.

's Zomers wordt Kassel bezocht door Duinkerkse badgasten en Engelse toeristen. Dat brengt wat leven in het anders doodse plaatsje en ook wat nering want handel en nijverheid bloeien hier niet. Wegens de hoogteligging is de lucht hier zuiver en daarom zitten hier veel kinderen uit het omliggende in de pensionaten en in het college.

Kassel is altijd een bevoorrechte plaats geweest. Werd het niet "Vlaanderens lusthof" genoemd! In Latijnse gedichten werd zijn lof verkondigd. Sanderus geeft een beschrijving van het oude stadje en een uitvoerig plan (waarop de arx antiqua, de oude burcht, met de windmolen, en de Sint-Pieterskerk domineren -cf. Verheerl. Vlaand., dl II, bk V, pp. 151-156).

Het slotterras is inderdaad een merkwaardige uitkijkpost. Het is duidelijk dat de vroegere burcht oninneembaar was en waarom hier rondom zoveel veldslagen plaats hadden.

De Romeinen hebben dat oorspronkelijk "Castellum Morinorum" tot hun voordeel aangewend. Zij maakten van Kassel het uitgangspunt van verscheidene verharde wegen waarvan men nog sporen in de streek vindt. Tijdens de middeleeuwen werd Kassel in allerlei strubbelingen verwickeld. Zijn burcht speelde daarbij een vooraanstaande rol. De eerste slag bij Kassel werd in 1071 gewonnen door (de energieke en heerszuchtige) Robrecht de Fries. Hij versloeg er de in Vlaanderen niet geliefde gravin Richildis van Henegouwen, weduwe van zijn broer Boudewijn VI, graaf van Vlaanderen. Na enkele verwickelingen werd Robrecht de Fries door de Franse koning Filips I als graaf van Vlaanderen erkend. Hij bouwde kastelen en vergrootte de naburige steden. Voor Kassel met zijn hoge betrouwbare muren had hij een voorliefde. Zijn excommunicatie door de paus kocht hij af door hier de Sint-Pieterskerk te bouwen (1072-1076).

In de 13e en de 14e eeuw is Kassel weer het toneel van politiek geweld. Filips-August maakt zich meester van de stad kort na de zo belangrijke slag bij Bouvines (1214) waar hij de Vlaamse graaf Ferrand van Portugal gevangen neemt.

In 1328 verovert Filips VI van Valois de stad na de bloedige nederlaag der Vlaamse gemeenten. Froissart, de Henegouwse partijdige kroniekschrijver van de adel, heeft de gebeurtenissen van die dag (23 augustus 1328) verhaald. Hij lustte die Vlaamse op-roerlingen niet. De Vlamingen, in Kassel verschanst, daalden 's avonds in drie storm-colonnes, in de grootste stilte, van de berg af om het Franse leger te verrassen. Maar hun plan mislukte "par la grâce et la volonté de Dieu". De Franse ridders kregen de tijd om zich te weer te stellen en geen enkele van de 16.000 Vlamingen ontsnapte. In de Vlaamse kronieken wordt anders geoordeeld. De Vlaamse gemeenten waren onderdrukt door graaf Lodewijk van Nevers wiens ongerechtigheden door de Franse koning zelf erkend werd.

Hun leider, "le tisserand Claes Zannequin" treedt op als een volkstribuun. Vermoed als viskoopman dringt hij in het Franse kamp binnen en vindt er de ridders aan het feesten. Hij denkt dat hij ze zal verslaan en boet zijn mislukking met zijn leven. Tot zo ver A.V.

Ik veroorloof mij hier een korte uitweiding over die bewuste opstand van het Vlaamse kustland en over Zannekin en steun daarbij op recente wetenschappelijke literatuur.

Waar A. Valabrègue die legendarische vermommingsanekdote betreffende Zannekin gehaald heeft, weet ik niet. In de ernstige geschriften die ik geraadpleegd heb (zie de bibliografie hieronder), komt die niet voor. Die bloedige afrekening bij Kassel is het einde van de grimmige rebellie van het kustland die - met hoogten en laagten - bijna vijf jaar duurde (november 1323 - augustus 1328). De achtergrond daarvan is nog altijd niet volkomen opgehelderd wegens de karigheid en de eenzijdigheid van de bronnen die alleen het standpunt van de machthebbers verdedigen. Zoveel is zeker dat de opstand - eerst in het Brugse Vrije en in de kasselrijen Veurne, Sint-Winoksbergen en Broekburg uitgebroken - veroorzaakt werd door de misbruiken gepleegd door de keurheren, schepenen en edellieden - in dienst van de volksvreemde graaf Lodewijk van Nevers - bij het bepalen van ieders aandeel in de heffingen. Naast de fiscale en economische factor speelt ook de sociaal-politieke tegenstelling een belangrijke rol : boeren tegenover adel en patriciërs en Klauwaerts tegenover Leliaerts. Ook ambachtslieden, rijke poorters en zelfs edelen namen deel aan het verzet. Het was dus geen loutere boerenopstand maar een strijd om de macht tussen twee kampen.

In elke kasselrij koos de boerenbevolking zich hoofdmannen. Met felle verbittering en haat werd er van weerskanten gebrand en vermoord. Het was een burgeroorlog die, zoals overal, met wreedheid en represailles werd gevoerd. In een bevelschrift van 21 januari 1325 om de opstand te onderdrukken - document waarin de naam Colin Zannekin voorkomt - geeft Lodewijk van Nevers opdracht de boeren, waar het kon, te doden, hun hoeven plat te branden, hun landerijen onder water te zetten.

Nikolaas Zannekin - waarover men eigenlijk weinig weet - was een welgestelde boer uit Lampernisse waar hij 30 gemeten land of ca. 17 Ha bezat. Hij was hoofdman van Veurne-Ambacht en zeker niet de leider van de opstand want hij kreeg zijn instructies uit Brugge.

De rebellen beheersten het hele Vlaamse kustland (tot aan de Aa in het huidige Frans-Vlaanderen) en controleerden Ieper en Kortrijk. Brugge, waar de graaf van juni tot 1 december 1325 gevangen was gehouden, had de leiding genomen. Toch was het geen nationale opstand. Het machtige Gent immers, dat onder het bewind stond van het rijke en Leliaertsgezinde patriciaat, bleef de graaf trouw. Het had honderden oproerige wevers verbannen en opstandige bewegingen in de Vier Ambachten en in het land van Waas onderdrukt. Ook Oudenaarde en Aalst kozen de zijde van de graaf.

Lodewijk van Nevers, niet in staat de opstand neer te slaan, ging begin 1326 de tussenkomst van zijn leenheer afsmeaken. Het duurde echter nog meer dan twee jaar voor dat de Franse koning Filips VI van Valois zijn ridderleger in Atrecht verzamelde om het gezag van de graaf, zijn vazal, te herstellen. Op 20 augustus legerde hij bij Kassel.

De Vlaamse strijdmacht lag versnipperd. Een gedeelte bewaakte Rijsel en de Leie (waar ze het Franse leger verwacht hadden), een ander gedeelte de Schelde om Gent en Oudenaarde in het oog te houden. Zannekin, die het bevel voerde in Kassel, beschikte dus nog niet over de helft van het Vlaamse leger. Maar een verdedigende stelling van zijn voetvolk, gewapend met pieken, met een ijzeren knots onder de punt (=goedendags), bood overwinningskansen, zoals de Guldensporenslag bewezen had. De hereboer uit Lampernisse stond tegenover een overmacht maar hij behield een oninneembare positie op de Kasselberg. Heel waarschijnlijk is hij het geweest die de overmoedige beslissing heeft genomen van de berg af te dalen en de Fransen bij verrassing aan te vallen.

Het kostte hem en ongeveer 5.000 medestrijders uit de kasselrijen Veurne, Sint-Winokbergen, Kassel, Belle en Broekburg, het leven. Nikolaas Zannekin is de geschiedenis ingegaan als het type van de vrije en zelfstandige Vlaamse boer die zijn vrijheid tot de dood toe heeft verdedigd.

Uitgebreide informatie over dat boeiend stuk Vlaamse geschiedenis biedt het uitstekende "Gedenkboek Nikolaas Zannekin 1328-1978" uitgegeven door de "Kulturele Raad Diksmuide Werkgroep Zannekin 1978" met o.m. volgende wetenschappelijke bijdragen :

J. Mertens, De Boerenopstand onder Zannekin, pp. 96-103

J. Van Rompaey, De Opstand van het Vlaamse Kustland van 1323 tot 1328 en de figuur van Nikolaas Zannekin, pp. 104- 132

R. Jennes, De Slag bij Kassel, 23 augustus 1328, pp. 142-149

Uitvoerige en waardevolle documentatie is verwerkt in "Zannekin en de Vrijheidsstrijd van het Kustland van 1323 tot 1328" door Pleimion Naibh (schuilnaam voor Kamiel De Vleeschauer, 1873-1975). Het lijvige werk (397 blz.) legt echter te zeer de nadruk op het nationale motief van de opstand.

Nu laat ik weer A. Valabrègue aan het woord,

Ook tegen Filips de Goede zijn de inwoners van Kassel opstandig geweest. Ontevreden over hun baljuw, Colart de Comines, verjaagden ze hem en vernielden de grafelijke sterkte van Reneschure. Tenslotte moesten ze zich overgeven aan de graaf. Hij schonk genade maar eiste een zware schadevergoeding. Hun afgevaardigden moesten openlijk vergiffenis vragen, ongewapend, blootshoofds, zonder gordel, geknield en vervroren van de kou. Hoewel er amnestie beloofd was, toch werden er enkele oproerlingen onthoofd of geradbraakt. Later toonden die van Kassel - die prat gingen op hun bijnaam van "Voorvechters" - hun krijdsmoed in een expeditie tegen Calais onder het vaandel van de hertog (Filips de Goede), bondgenoot geworden van koning Karel VII.

In de buurt van Kassel werd in 1677 (11 april) de Slag bij de Pene geleverd tussen het Franse leger aangevoerd door de hertog Filips van Orleans, broer van de koning (Lodewijk XIV) tegen Hollandse en Spaanse troepen onder het bevel van prins Willem III van Oranje. De Franse overwinning bezegelde de veroveringen van Lodewijk XIV door het Verdrag van Nijmegen (17.9.1678 - dat betekende de definitieve inlijving bij Frankrijk van de rest van wat wij nu Frans-Vlaanderen noemen).

Op een piramide in de tuin van het Kasselse kasteel, door oorlogsgeweld volledig vernield, staat heel het verleden van de stad bondig samengevat. Het gedenkteken (uit 1873) wijst de plaats aan waar de verdwenen Sint-Pieterskerk gestaan heeft. In 1093 werd Robrecht de Fries er in de crypte begraven. Van zijn grafsteen die 1560, hoewel geschonden, nog bestond, heeft A.V. nog een fragment gezien.

Pittoresk is de O.L.V.-kerk, de enige van Kassel. Het oud stadhuis, nu gerechtshof, bevat een klein museum. L'hôtel de la Noble Cour, nu voor de ene helft stadhuis en voor de andere herberg, was vroeger de zetel van de kasselrij Kassel, opgericht door Joanna van Constantinopel.

Naar de Rcollettenberg met zijn geweldige houten windmolens, is een mooie wandeling.

G. BILLIET

EEN ONBEKEND REISVERSLAG UIT DE 19DE EEUW, OOK OVER OOSTENDE

In "The National Library of Wales" wordt het onuitgegeven handschrift bewaard van de dagboeken van Louisa Lloyd (1785-1866). Enkele van die dagboeken bevatten een verslag van reizen door onze streken. Zij behoorde tot de Engelse aristocratie, die door de tijdgenote Jane Austen werd uitgebeeld in haar romans. John Gheeraert geeft een verslag van twee van haar reizen, op basis van de dagboeken, die met pentekeningen geïllustreerd zijn, in het veertiendaagse tijdschrift van de "Vlaamse Toeristenbond" "De Toerist", LX, nr. 22, 10 november 1980, blz. 1280-1281. De titel van het kleine artikel luidt : "Flarden uit de dagboeken van Louisa Lloyd".

E. SMISSAERT